

Å vokse opp på nett

Barn og unges rapport om en trygg digital oppvekst

PRESS tieto *EVRY*

REDD BARNA UNGDOM

Å vokse opp på nett

Barn og unges rapport om en trygg digital oppvekst

1. opplag

© Press - Redd Barna Ungdom & TietoEVRY 2021

www.press.no
press@press.no

Forfatter: Elise Sandvik
Tale Søvting
Design: Leif-Erik Sørensen

tieto *EVRY*

PRESS
REDD BARNA UNGDOM

Ordliste

FNs barnekonvensjon	Forente Nasjoners barnekonvensjon er en internasjonal avtale som gir barn under 18 år særskilte rettigheter.
Barn	Ifølge barnekonvensjonen er alle under 18 år barn.
Ungdom	I tråd med Fordelingsutvalgets aldersgrense for tellende medlemmer i barne- og ungdomsorganisasjoner regnes ungdom som personer fra 13-26 år.
Barn og unge	Barn 0-18 år, samt ungdom fra 18-26 år.
Netthets	Alle former for hat som foregår på digitale plattformer, og det innebærer alt fra subtil mobbing til truende hatytringer. Det handler ofte om diskriminering på bakgrunn av gruppetilhørighet, men kan også handle om utestenging, kommentarer om utseende eller lignende. Netthets er i korte trekk alt som har med digitale plattformer å gjøre som kan føre til at retten til en trygg oppvekst ikke blir innfridd.

Forord

Alle barn har rett på en trygg oppvekst, uansett om den er på nett eller i det nabolaget der de bor. Tall fra medietilsynets rapport Barn og medier viser at unge i dag bruker minst like mye tid på internett som de bruker på andre fritidsaktiviteter, og 43 prosent av 13 – 18 åringene har sett innhold eller diskusjoner med hatmeldinger som angriper bestemte grupper eller enkeltpersoner. På bakgrunn av dette kan vi ikke lenger behandle internett som noe separat fra den fysiske “virkeligheten”, hvor tingene som foregår der ikke har «ekte» konsekvenser. Vi hører fortsatt foreldre og lærere anbefale barn og unge som opplever hets på nett om å «logge av» fremfor å ta internett som oppvekstarena på alvor. Det siste året har tvunget alle over på internett, og det er åpenbart at den delen av oppveksten som foregår på nett er like ekte som den som foregår utenfor. Vi har derfor skrevet denne rapporten hvor vi lar ungdom selv fortelle om sine erfaringer med netthets og hatprat, hva konsekvensene er, og ikke minst hva som kan gjøres med det så vi sammen kan jobbe for at barns rett på en trygg oppvekst også innfris på internett.

Lea Mariero, Press - Redd Barna Ungdom

Tilgang til ny teknologi og digitale verktøy gir oss mange fordeler. Samtidig blir barn og unge stadig mer utsatt for mobbing og hets på nett, og vi ser at yringsklimaet er hardere i digitale kanaler. Som teknologiskap er det viktig for oss å bidra i arbeidet med å gjøre det digitale miljøet bedre for oss alle. Ansvarlig bruk av teknologi har potensialet til å gjøre verden til et bedre sted. For å sette søkelyset på samfunnsproblemet med nettmobbing blant barn og unge har vi utviklet en font, The Polite Type, som automatisk endrer krenkende og hatefulle ord og uttrykk med mer høflige måter å si det på. Vi tror ikke at en font i seg selv vil bekjempe mobbing. Men i møtet med barn og unge i workshops sammen med Press – Redd Barna Ungdom, ønsket vi å bruke denne fonten som en samtalestarter for å få barna til å tenke på hva som kan bidra til å bekjempe netthets og mobbing. Voksne må ta barna på alvor, og lytte til hvilke tiltak barna selv mener vil kunne hjelpe. Fordi alle barn fortjener en trygg oppvekst - også digitalt.

Christian Pedersen, TietoEVRY

Innholdsliste

Ordliste	4
Forord	5
Innholdsfortegnelse	6
Innledning og sammendrag	8
Del 1 - Introduksjon om netthets	10
Hva er netthets?	12
Hatytringer og mobbing	12
Netthets	13
Barn og unge på nett	13
Barn og unges digitale rettigheter	14
Iverksatte tiltak mot netthets	15
Styrker og svakheter ved tiltakene	18
Oppsummering	18
Del 2 - Barn og unge om netthets	20
Å ytre seg på nett	22
Netthets ifølge barn og unge	23
Hvordan skiller netthets seg fra fysisk mobbing?	24
Hvor går grensen mellom netthets og ytringafrihet?	25
Netthets mot utsatte grupper	25
Barn og unge	26
Etnisitet	26
Kjønn	26
Legning	27
Funksjonsnedsettelse	27

Konsekvenser av netthets	27
Psykisk helse	27
Demokrati og mangfold	28
Polarisering og fordommer	29
Politisk aktivisme og bekjempelse av netthets	30
En trygg digital oppvekst	31
Oppsummering	31
Del 3 - Veien videre	32
Ban og unges forslag til tiltak	34
Skole, barnehage og foresatte	34
Medieplattformer og teknologi	35
Hjelpekanaler og fritidstilbud	36
Politiet og rettsystemet	37
Myndighetene og forskning	37
Konklusjon	38
Press anbefaler	39
Litteraturliste	40
Takk til	42

Innledning og sammendrag

Denne rapporten undersøker hvordan netthets utspiller seg blant, samt oppleves av barn og unge mellom 13 og 26 år i Norge i dag. Videre tar den for seg barn og unges egne forslag til tiltak for å bekjempe netthets, samt sikre at barn og unge har en trygg digital hverdag. Netthets er en trussel mot flere av rettighetene til barn som beskyttes av FNs barnekonvensjon. Barn har blant annet rett til en trygg digital oppvekst, ytringsfrihet, god psykisk helse og til å bli beskyttet fra skadelig innhold. Alt dette er aspekter som netthets kan påvirke. Når vi snakker om netthets snakker vi om både hatytringer på nett, men også om mobbing, trakassering, ekskludering og trusler. Med andre ord - det som har med digitale plattformer å gjøre som gjør at retten til en trygg oppvekst ikke blir innfridd.

I første del av rapporten blir begrepet netthets drøftet, og deretter blir definisjonen som legges til grunn i denne rapporten presentert. Det redegjøres også for norske barn og unges atferd på nett, og hvor utsatte de er for netthets. Deretter blir relevante artikler i FNs barnekonvensjon presentert, samt tiltakene mot netthets som myndighetene har iverksatt så langt. Noen av de mest sentrale tiltakene som er blitt iverksatt til nå er “Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020”, et kunnskapsløft angående temaet i skolen, vurdering av det strafferettslige vernet, initiativ fra medieplattformene selv, samt andre enkeltstående kampanjer hvor alle har som formål å bekjempe netthets og/eller hatefulle ytringer. Evalueringer av de forskjellige tiltakene viser at det meste er blitt gjennomført, men flere departementer rapporterer om variasjoner i hvor godt de er blitt fulgt opp. En manglende definisjon av begrepet “netthets” problematiseres også. Del 2 tar utgangspunkt i intervjuene vi har avholdt med ungdommer mellom 13 og 25 år. Vi har snakket med ungdommene om hvordan de ytrer seg på nett, hva netthets er, hvordan netthets varierer på ulike plattformer og mot ulike personer, samt hvilke konsekvenser netthets kan ha. Det har blant annet kommet frem at Facebook

og Tik Tok er plattformene ungdommene opplever har mest netthets, og at de synes netthets oftere går utover allerede utsatte grupper og minoriteter i samfunnet. Konsekvensene av netthets som ungdommene la mest vekt på, var påvirkningen hetsen har på et individs psykisk helse og hvordan det blir et demokratisk problem da færre ønsker å delta i den offentlige debatten. Til slutt legges det frem ungdommenes tanker om hva en trygg digital oppvekst innebærer. I stor grad omhandler dette beskyttelse fra skadelig innhold og at barn skal få være den de vil på nett uten å måtte forholde seg til hets. I den siste delen presenteres ungdommenes forslag til tiltak og hvilke aktører de mener er ansvarlige. Skole og politi er noen av aktørene som ungdommene mener må bidra mer - ved blant annet opplæring av barn og voksne, oppfølging av straffbare ytringer og tydelige retningslinjer. Medieplattformer blir også stilt til ansvar av ungdommene vi har pratet med, hvorav sensurering av hatefullt innhold og bedre rapporteringsmuligheter blir foreslått som eventuelle løsninger. Gode og varierte fritidstilbud trekkes også frem som et forebyggende tiltak. Press sine anbefalinger legges frem helt til slutt i rapporten.

Dette er et tema som engasjerer barn og unge, og det er noe de alle forholder seg til i hverdagen. Dersom de ikke selv har blitt utsatt for det, har alle vi har snakket med blitt eksponert for det og mange kjenner noen som har blitt utsatt for det. Det at hets og mobbing skjer på digitale plattformer byr på nye problemstillinger som barn og unge ikke selv bør ha ansvar for å løse. De unge ønsker tryggere rammer for deres internettbruk, og de vil kunne medvirke og utfolde seg på nett uten å måtte være redd for å bli utsatt for hets.

Del 1

Introduksjon om netthets

Hva er netthets?

Netthets er et stort begrep som inngår i mange sammenhenger, og det finnes flere ulike definisjoner. Vi velger å utforme vår egen definisjon av begrepet i rapporten for å tydeliggjøre hva vi ønsker å jobbe mot, og har ikke som intensjon å utforme en universell definisjon.

Hatytringer og mobbing

Ifølge Europarådet har hatytringer ingen formell definisjon, men de definerer det som en ekstremt negativ diskurs som er en trussel mot sosial fred, og det innebærer særlig diskriminering mot noen grupper.¹ Institutt for samfunnsforskning har valgt å definere fenomenet ut i fra to kriterier:

1. “Ytringen har en diskriminerende, trakasserende, truende eller hatefull tone”
2. “Ytringen er rettet mot en gruppe eller mot en persons antatte gruppetilhørighet”.²

Diskriminering på bakgrunn av gruppetilhørighet er altså et viktig aspekt ved hatytringer, og er blant annet det som skiller det fra andre former for hets og trakassering. Hatefulle ytringer er straffbart i Norge, etter straffeloven paragraf 185.³ Det er bare noen diskrimineringsgrunnlag som er tatt med i loven. Dette gjelder “hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller nedsatte funksjonsevne”.⁴

Det finnes også flere former for hets, som ikke utarter seg på samme måte som hatytringer.⁵ Mobbing er et litt mindre spesifikt begrep enn hatytringer, og refererer til negative handlinger utført mot en person.⁶ Noen mener at en negativ intensjon er grunnlaget for å definere noe som mobbing, mens andre legger mer vekt på at det må være gjentakende.⁷ Det viktigste å ta med seg videre er at mobbing er et bredere begrep enn hatytringer, og at det tas med her for å utvide forståelsen vår av hva netthets kan innebære.

1 Europarådet u.å.

2 Nadim et al. 2021: 16

3 Straffeloven 2005: §185

4 Straffeloven 2005: §185

5 Nadim et al. 2021: 16

6 Ulriksen & Knapstad 2016: 10

7 Ulriksen & Knapstad 2016: 10

Netthets

Å definere netthets kan være vanskelig fordi ytringsfriheten skal bevares samtidig som mennesker skal beskyttes fra hat og diskriminering.⁸ Mobbing og hatytringer vil derfor være utgangspunktet vårt når vi skal definere netthets, samt det faktum at det skjer på digitale plattformer.⁹ For å nevne noen eksempler kan det være posting av uønskede bilder på sosiale medier, bruk av sårende ord i kommentarfelt eller en truende melding i et dataspill.¹⁰ Netthets trenger ikke være eksplisitt, det kan også være subtilt med tanke på for eksempel latterliggjøring som blir kamouflert som humor, opprettelse av falske profiler eller å ikke bli invitert inn i en digital gruppe ved flere anledninger.¹¹

Europarådet presiserer at hatytringer på nettet er et nytt problem med egne aspekter, og som krever nye former for bekjempelse.¹² Noe av det som er spesielt med at hetsen foregår på nettet er at det skjer på tvers av landegrenser, det blir ikke borte med tid og det kan deles videre.^{13 14} Anonymitet er et annet viktig aspekt, som kan føre til lavere terskel for å være avsender av netthets, og at reaksjonen til mottakeren ikke synes for avsenderen.¹⁵

Netthets : Alle former for hat som foregår på digitale plattformer, og det innebærer alt fra subtil mobbing til truende hatytringer. Det handler ofte om diskriminering på bakgrunn av gruppetilhørighet, men kan også handle om utestenging, kommentarer om utseende eller lignende. Netthets er i korte trekk alt som har med digitale plattformer å gjøre som kan føre til at retten til en trygg oppvekst ikke blir innfridd.

Barn og unge på nett

Barn og unge har gitt uttrykk for at de ønsker et digitalt oppvekstmiljø som legger til rette for at deres rettigheter blir innfridd, da digitale teknologier er essensielle for livet deres nå og i fremtiden.¹⁶ Barn er aktive deltagere på internett, ikke passive mottakere av informasjon.¹⁷ EU Kids Online 2020 legger frem resultater fra en spørreundersøkelse om digitale vaner blant barn fra 11 til 17 år i Europa.¹⁸ Den viser at norske barn er blant de som er mest på internett i Europa, med et gjennomsnitt på over 3,5 timer per dag.¹⁹ Til tross for dette blir norske barn mindre personlig utsatt for netthets enn barn i andre europeiske land, men de eksponeres for det oftere.^{20 21} Jo eldre barna er, desto mer blir de eksponert for netthets.²² Norge har blitt kategorisert som et høy bruk / høy risiko-land med tanke på barn og unges internettbruk.²³

- 8 Blaya 2019: 163
- 9 Ulriksen & Knapstad 2016: 10
- 10 Hellevik & Øverlien 2013: 5
- 11 Ulriksen & Knapstad 2016: 10
- 12 Blaya 2019
- 13 Blaya 2019: 164
- 14 Ulriksen & Knapstad 2016: 11
- 15 Ulriksen & Knapstad 2016: 10
- 16 FN-Sambandet 2021: 1
- 17 Medietilsynet 2020: 15
- 18 Smahel et al. 2020
- 19 Smahel et al. 2020: 22
- 20 Smahel et al. 2020: 53
- 21 Machackova et al. 2020: 8
- 22 Machackova et al. 2020: 3
- 23 Hellevik & Øverlien 2013: 24, 26

I en rapport fra Medietilsynet fra 2020 kommer det frem at 90 prosent av 9-18 åringer i Norge er på en eller flere sosiale medieplattformer.²⁴ Til sammenlikning brukte 77 prosent av barn og unge mellom 12 og 18 år internett daglig i 2014, med sosiale medier som noe av det som ble mest brukt.²⁵ En annen studie av Medietilsynet viser at syv prosent hadde opplevd sjikane via internett, noe som er fem prosentpoeng mer enn to år tidligere.²⁶ Barn og unges bruk av sosiale medier har altså steget i takt med antallet barn som opplever netthets. I forhold til voksne er barn og unge i mindre grad utsatt for trusler om vold, latterliggjøring i debatter, samt mobbing og trakassering.²⁷ De er likevel betydelig mer utsatt for hatefulle ytringer enn generasjonen over.²⁸

Netthets mot barn og unge utspiller seg på ulike måter. Barn og unge forteller om alt fra å bli spurt om nakenbilder til å få stygge kommentarer.²⁹ Det er store forskjeller i hva de anser som skadelig overfor seg selv, men de fleste er klar over at de bør ha privat konto og ikke svare på ufine henvendelser.³⁰ Dette viser at det er utbredt problem som trengs å tas tak i.

Barn og unges digitale rettigheter

FNs konvensjon om barns rettigheter stadfester at alle barn har like rettigheter.³¹ Barnekonvensjonen gjelder for alle under 18 år, men i denne rapporten vil begrepet barn og unge brukes om alle opp til 26 år.³² Flere av rettighetene som FNs barnekonvensjon beskytter er relevante når vi snakker om netthets, noe som ble aktualisert med FN sin kommentar om barnrettigheter digitalt fra 2021.³³ Barn har rett til å ikke bli diskriminert, og i kommentaren presiseres det at netthets er en form for diskriminasjon.³⁴

Internett er en viktig arena for å ytre sin mening og bli hørt, og dersom arenaen i stor grad er preget av hets kan det være en terskel for deltagelse.³⁵ Artikkel 12 i barnekonvensjonen sier at barn har rett til å ytre seg og bli hørt i saker som angår en selv.³⁶ Dermed har staten forpliktet seg til å legge til rette for at barn og unge har muligheten til dette, blant annet ved bruk av internett. Rettighetene deres til ytringsfrihet er derimot ikke begrenset til saker som angår dem selv, da artikkel 13 tilsier at barn og unge også har generell ytringsfrihet.³⁷ Det handler samtidig om å søke etter og motta informasjon, og her blir internett en viktig kanal. Kommentaren fra 2021 påpeker at ytring på nett kan føre til netthets, og at barn må beskyttes fra dette for å ivareta retten deres til ytringsfrihet.³⁸ Samtidig har dem tanke- og religionsfrihet, ifølge artikkel 14, som igjen er relevant for deres frihet til å uttrykke seg på nett.³⁹

- 24 Medietilsynet 2020: 5
- 25 NOU 2015: 2: 80
- 26 Medietilsynet 2021: 2
- 27 Medietilsynet 2021: 6
- 28 Medietilsynet 2021: 6
- 29 NOU 2021: 3: 103
- 30 NOU 2021: 3: 103
- 31 FN-Sambandet 1989
- 32 FN-Sambandet 1989: 2 (Artikkel 1)
- 33 FN-Sambandet 2021
- 34 FN-Sambandet 2021: 2
- 35 FN-Sambandet 2021: 3
- 36 FN-Sambandet 1989: 4 (Artikkel 12)
- 37 FN-Sambandet 1989: 5 (Artikkel 13)
- 38 FN-Sambandet 2021: 10
- 39 FN-Sambandet 1989: 5 (Artikkel 14)

Barn og unge har også rett til en trygg oppvekst.⁴⁰ Oppveksten til barn blir mer og mer digital og det er dermed viktig å sikre barn en trygg digital oppvekst med utgangspunkt i barnekonvensjonen.⁴¹ Artikkel 17 beskytter barnets tilgang til trygg og variert informasjon fra mediene.⁴² Det handler først og fremst om at barn og unge skal ha tilgang til informasjon, men det presiseres at barnet også må beskyttes fra skadelig innhold. Artikkel 19 fremhever også at de skal beskyttes fra blant annet psykisk vold og skade.⁴³ Kommentaren fra 2021 anerkjenner netthets som digital vold.⁴⁴ En trygg oppvekst beskyttes også av artikkel 31, som legger vekt på barnets rett til lek og fritid.⁴⁵ Barnet skal fritt få lov til å delta i “kulturliv og kunstnerisk virksomhet”, og dette kan da innebære arenaer på internett.

Iverksatte tiltak mot netthets

Regjeringens “Manifest mot mobbing”, iverksatt i 2002, har bidratt til å rette et ekstra fokus mot mobbing, da særlig den tradisjonelle formen for mobbing.⁴⁶ Kunnskapsløftet i 2006 var også en pådriver for å styrke demokratiopplæring i skolen og herunder bekjempe hatefulle ytringer.⁴⁷ Det var imidlertid ikke før 2016 at hatefulle ytringer ble satt tydelig på dagsordenen, da “Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020” ble implementert, og man hadde en statsminister som jobbet aktivt med å fremme strategien.⁴⁸ På den andre siden vies det ikke mye plass til problematikken rundt netthets i strategien.⁴⁹ I et intervju vi hadde med Bufdir, samt i en rapport fra OsloMet, kom det samtidig frem at det har vært et økende fokus på digital mobbing både før strategien ble iverksatt, og særlig nå da strategien gikk ut 4. juni 2021.⁵⁰

Som nevnt tidligere, så er det vanskelig å skille en digital og en fysisk verden da de ofte overlapper hverandre.⁵¹ Hets har med andre ord fått en ny plattform å utspille seg på, med en del særegne trekk. Samtidig, grunnet likhetstrekkene en finner mellom hatefulle ytringer på nett og i virkeligheten, har vi valgt å se på tiltakene strategien mot hatefulle ytringer tar for seg, samt evalueringen av disse. Videre har andre aktører iverksatt ulike tiltak som alle har som formål å bekjempe netthets, som vi også vil se på.⁵²

40 FN-Sambandet 2021: 1

41 FN-Sambandet 2021: 1

42 FN-Sambandet 1989: 5 (Artikkel 17)

43 FN-Sambandet 1989: 6 (Artikkel 19)

44 FN-Sambandet 2021: 14

45 FN-Sambandet 1989: 11 (Artikkel 31)

46 Hellevik & Øverlien 2013: 5

47 Stray & Sætra 2016: 15

48 Lid et al. 2020: 5

49 Barne- og likestillingsdepartementet 2016

50 Lid et al. 2020: 6

51 Hellevik & Øverlien 2013: 5

52 Lenz et al. 2018: 27-52

Kompetanse og bevissthet

“Regjeringens strategi for hatefulle ytringer 2016-2020” legger opp til å øke bevisstheten og kompetansen rundt hatefulle ytringer.⁵³ Årlige konferanser om problematikken, utvikling av en nettside som kunnskapsressurs, samt videreføring av Stopp hatprat-kampanjen er noen av de iverksatte tiltakene.⁵⁴ Barne- og likestillingsdepartementet har hatt ansvaret for disse tiltakene og evalueringer viser at dette er blitt nokså godt fulgt opp.⁵⁵ Blant annet ble nettsiden hatytringer.no lansert året etter strategien ble iverksatt.⁵⁶ Ung.no har også bidratt til å øke kompetansen rundt netthets, med unge som målgruppe.⁵⁷

Kunnskap i skolen

Kunnskapsdepartementet, samt Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme (DEMBRA) fikk i oppgave av regjeringen å utvikle læringsressurser og kurs om blant annet gruppebaserte fordommer.⁵⁸ Formålet med dette har hovedsakelig vært rettet mot en kompetanseheving i skolen.⁵⁹ Kursene var i all hovedsak rettet mot lærere, helsesykepleiere, politi og andre personer som jobber med barn og unge.⁶⁰ Arbeidet i skolen har for det meste omhandlet elevmedvirkning, samt holdnings- og handlingsskapende arbeid.⁶¹

Medieplattformer

De siste årene har forskjellige medieaktører løftet opp problematikken blant annet ved monitorering eller stenging av kommentarfelt.⁶² Sosiale medieplattformer har tatt aktive grep for monitorering av netthets, blant annet gjennom å etablere etiske retningslinjer.⁶³ I arbeidet var EU-kommisjonen og en rekke sosiale medieplattformer involvert, som alle sluttet seg til retningslinjene i 2016.⁶⁴ Effekten av dette er i liten grad blitt evaluert og man har sett en trend til at debatten ofte ender opp i et spørsmål om hvilke ytringer som er hatefulle og ulovlige - og hva som kan sensureres uten at ytringsfriheten krenkes.⁶⁵ Myndighetenes tiltak og anbefalinger har hovedsakelig rettet seg mot redaktøransvar og mangfold i mediene.⁶⁶

- 53 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 17
- 54 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 8-9
- 55 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 2-3
- 56 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 2
- 57 Lenz et al. 2018: 29-30
- 58 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 26
- 59 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 26
- 60 Lenz et al. 2018: 32
- 61 Lenz et al. 2018: 33
- 62 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 30-32
- 63 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 10
- 64 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 10
- 65 Lenz et al. 2018: 31 og 71
- 66 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 40-43

Kampanjer og organisasjoner

Kampanjen “Stopp Hatprat” retter et direkte søkelys mot hatefulle ytringer og sjikane på nett.⁶⁷ Et av de mest sentrale målene rundt kampanjen har vært å gi barn og unge ulike verktøy slik at de kan gjenkjenne netthets, samt ta aktive grep for å bekjempe, samt melde fra om forekomstene.⁶⁸ Barne- og likestillingsdepartementet har siden 2014 bevilget midler til dette.⁶⁹ Det har også blitt iverksatt ulike emneknagkampanjer, hvorav Bufdir sin “ikkegreit”-kampanje er en av dem.⁷⁰ Flere organisasjoner og aktører har utviklet meldetjenester som skal ha som formål å gjøre det lettere å melde ifra om hatefulle ytringer i virkeligheten og netthets.⁷¹ Frivillige organisasjoner og fritidsklubber har også utviklet brosjyrer, meldetjenester og avholdt kampanjer for å belyse tematikken.⁷²

Rettsvesenet

Justis- og beredskapsdepartementet fikk i 2016 oppgave om å utvikle en nasjonal statistikk over forekomsten av hatefulle ytringer, øke kompetansen, samt vurdere straffeloven.⁷³ Dette har blitt fulgt opp ved å sette ned en etterforskningsgruppe, utarbeide en felles veileder for registrering av statistikk, samt en vurdering av diskrimineringsloven.⁷⁴ Politiet innførte også en meldetjeneste i 2017 som Kripos har ansvaret for og som er bemannet hele døgnet.⁷⁵ Utenom enkeltstående kampanjer av initiativ fra politiet er det i liten grad innført aktive og tydelige tiltak i denne sektoren for bekjemping av netthets.

67 Lenz et al. 2018: 33

68 Lenz et al. 2018: 33

69 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 12

70 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 4-5

71 Lenz et al. 2018: 28-29

72 Lenz et al. 2018: 34

73 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 34-35

74 Barne- og likestillingsdepartementet 2018: 6

75 Lenz et al. 2018: 30

Styrker og svakheter ved tiltakene

Tiltakene har i all hovedsak vært rettet mot holdningsskapende arbeid.⁷⁶ Dette kan være en styrke, da mye forskning tyder på at dette er en sentral del av løsningen. Likevel kan tiltakene anses som lite direkte og førende, og de kan dermed bli vanskelig å følge opp.⁷⁷ En utfordring har vært en uklar definisjon av hva netthets innebærer. “Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020” valgte eksempelvis å ikke definere begrepet “hatefulle ytringer”. Som det ble gjort rede for tidligere, er en klar definisjon av dette vanskelig. Dette gjør det utfordrende å klargjøre hva regjeringen har som formål å jobbe mot, noe flere av departementene oppfatter som utfordrende.⁷⁸ I OsloMet sin vurdering av strategien kommer det frem at samarbeidet mellom de forskjellige departementene stort sett har vært bra, men det trekkes frem utfordringer knyttet til at enkelte departementer ikke har blitt involvert.⁷⁹ De fant også variasjoner rundt hvor godt tiltakene er blitt fulgt opp av de ulike departementene.⁸⁰ Som nevnt tidligere ble problematikken for alvor satt på dagsordenen etter 2016, men det er likevel en oppfatning av at arbeidet med oppfølgingen avtok noe perioden etter.⁸¹ Mangel på evaluering, kunnskapsgrunnlag og forskning rundt netthets trekkes også frem som et problem av flere aktører.⁸² Dette gjelder særlig netthets, da vår oppfatning er at fokuset i stor grad har vært rettet mot hatefulle ytringer i virkeligheten.

Oppsummering

- Netthets innebærer i denne rapporten både hatytringer og mobbing som skjer på digitale plattformer.
- Norske barn er mye på nett, mer enn andre land i Europa, og er dermed mer eksponert for netthets. Barn og unge er også mer utsatt for hatefulle ytringer enn generasjonen over.
- FNs barnekonvensjon beskytter barns digitale rettigheter, blant annet deres rett til å ytre seg og deres rett til en trygg digital oppvekst.
- Netthets har kommet mer og mer på dagsorden med årene, og “Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020” har iverksatt ulike tiltak mot hatefulle ytringer.
- Andre aktører har jobbet mer spesifikt mot netthets, ved blant annet utvikling av kampanjer, nettsider og monitorering av kommentarfelt.

76 Lenz et al. 2018: 51

77 Lid et al. 2020: 5

78 Lid et al. 2020: 7

79 Lid et al. 2020: 6

80 Lid et al. 2020: 6

81 Lid et al. 2020: 6

82 Lid et al. 2020: 6

Del 2

Barn og unge om netthets

I denne delen av rapporten vil vi legge frem funnene våre fra kvalitative gruppeintervjuer med ungdommer. Kriteriene informantene måtte oppfylle var at de befant seg mellom aldersspennet 13-26 år. Til sammen har det blitt gjennomført syv gruppeintervjuer med 5-11 deltakere, et en-til-en intervju og to intervjuer med to deltagere. Utvalget besto av lokallag fra Press - Redd Barna Ungdom, skoleklasser på videregående, fritidsklubber og grupper av andre barn og unge som har engasjert seg i tematikken. Informantene fikk også valget om å svare på en spørreundersøkelse om netthets. Vi har etterstrebet en god geografisk spredning, variasjon i kjønn og en bred spredning i alder på informantene. Likevel har et fåtall av informantene vært under 16 år og et flertall av informantene besto av jenter. Vi var også i kontakt med Barneombudet, Bufdir, Stopp Hatprat, Ung.no, Aftenposten SiD og Kunnskapsdepartementet for å få mer innsikt i deres tanker rundt netthets, samt arbeidet de gjør. Det har også blitt brukt litteraturstudier for å få en større oversikt over allerede iverksatte tiltak, forskning og andre forslag til tiltak. Vi har samtidig sett på internasjonale tiltak og forskning, men har i all hovedsak valgt å ekskludere dette, da denne rapporten har et særlig fokus rettet mot Norge. Med utgangspunkt i intervjuene som har blitt gjennomført med ungdommer vil vi nå se på hvordan barn og unge opplever netthets, og hvilke refleksjoner de har om temaet.

Å ytre seg på nett

Gjennom gruppeintervjuene ble det tydelig at det er stor variasjon i hvor mye ungdommene er på nett, samt hvilket forhold de har til å poste på ulike plattformer. Noen er svært aktive hvor de enten har en blogg, en kjent Tik Tok-konto eller ofte skriver leserinnlegg. Den ene som var svært aktiv på Tik Tok har nå sluttet helt å legge ut videoer fordi han fikk kommentarer på utseende sitt. Hun som eier privatbloggen har rundt 300 lesere per dag og sier hun ofte angres på det hun legger ut, og sletter det i ettertid om responsen ikke er god. En annen forteller også at når han poster noe på nett, skrur han av sitt eget kommentarfelt. Det var også noen som ikke var så aktive. En forteller at hun sjeldent er aktiv på nett fordi hun blir nervøs hvis hun poster noe. Gjennom spørreundersøkelsen vi avholdt kom det frem at Instagram er den plattformen flest bruker.

De fleste har likevel et godt forhold til å ytre seg på nett. Samtidig kommer det frem at det er vanlig blant ungdommen at man ofte sletter innlegg som ikke får den responsen man hadde håpet på. Flere er derfor veldig konsekvente med hva de legger ut. Dette gjelder spesielt politiske budskap, uttrykkes det av flere av ungdommene. Noen nevner at de er blitt mindre aktive i debatter som utspiller seg i kommentarfelt, særlig på Facebook. En forteller at han ikke lenger deltar i offentlige debatter, men heller tar debatten mellom nære venner. Han presiserer at dette er et veldig uheldig demokratisk prinsipp. Flere sier seg enige i dette og en forteller at hun nå bare deler politiske budskap på sine private sosiale medie-kontoer fordi hun da kan kontrollere hvem som ser innleggene selv. Hun forteller at å delta i offentlige debatter på nett "tærer for mye på" til at hun orker å engasjere seg. Vi la også merke til at flere av ungdommene som oftest bare deler politiske budskap på Instagram-story. Dette fordi story-en automatisk blir slettet etter 24 timer, og sjansen for å bli utsatt for netthets er dermed mindre.

En av ungdommene har engasjert seg i Israel-Palestina konflikten, og opplever at når hun skriver leserinnlegg om et kontroversielt tema som dette får hun mer hets enn vanlig. Flere av de andre ungdommene synes likevel det er viktig å ytre seg på nett. En trekker frem at det er viktig å bruke den plattformen man har til å påvirke samfunnet og stå opp for det man mener er rett. Hun tror også dette vil ha en god effekt på andre, da de kanskje vil få mer lyst til å engasjere seg når de ser andre gjøre det. Unges forhold til å ytre seg på nett er altså generelt sett godt, men det er tydelig at flere er skeptiske til å poste noe i frykt for å bli utsatt for netthets, og da særlig å dele politiske budskap.

Netthets ifølge barn og unge

I gruppeintervjuene ble ungdommene bedt om å fortelle det første de tenkte på ved ordet “netthets”. Anonymitet ble blant annet trukket frem som en grunnleggende forskjell mellom hets i virkeligheten og på nett. De sa at anonymitet kan virke betryggende for de som sitter bak skjermen, da sjansen for å få store konsekvenser for det de skriver, er mindre. En annen legger til at hennes opplevelse er at dette særlig gjelder hatefulle kommentarer på andres utseende. Fokus på uoppnåelige skjønnhetsidealer blir videre problematisert, og det blir sagt at både jenter og gutter som ikke passer inn i disse idealene er mer utsatt for netthets.

Da jeg klippet håret kort ble jeg ertet på skolen for det. Etter det skrev jeg et leserinnlegg om mobbingen og forklarte hvorfor jeg hadde valgt å klippe håret mitt. Da fikk jeg enda mer hets i kommentarfeltet, på grunn at utseendet mitt. (Jente, 18).

Gjennom en ordsky blir ungdommene også bedt om å trekke frem enkeltstående ord som de forbinder med netthets. Her var diskriminering, trusler, rasisme, ignoranse, umyndiggjøring, sexisme og transfobi noen av ordene som gjentatte ganger ble skrevet. Latterliggjøring er også en assosiasjon ungdommene har til netthets. Her forteller en av deltagerne om hvordan mye av netthetsen skjuler seg bak mørke vitser. Det de sier er kanskje ikke direkte hatefullt, men intensjonen bak kan være sårende. Hersketeknikker blir også beskrevet som problematisk i kommentarfelt, men at det er utfordrende å skulle kategorisere det som hets.

Det er veldig ofte at jeg ser de samme personene som bruker de samme hersketeknikkene, selv om det ikke nødvendigvis er diskriminering eller hat. Men hersketeknikker gjør at man føler seg dum og liten og at man ikke blir tatt på alvor. (Jente, 18).

Noen forteller også at de gjentatte ganger har blitt kalt “generasjon snøfnugg” eller “snowflake” når de reagerer på hetsen de får eller hersketeknikkene som brukes. Flere sier seg enig i dette, altså at voksne mennesker kan ha en tendens til å stemple deres generasjon som for sensitiv og lett krenkelig. En annen tenker med en gang på “nudes”, altså nakenbilder, og/eller ufrivillig bildedeling som en form for netthets. Flertallet av de politisk aktive ungdommene vi har snakket med legger imidlertid mest vekt på stygge kommentarfelt på Facebook, da spesielt når det deles politiske budskap. Noen beskriver dem som hetser i kommentarfeltene som “voksne som ikke har lært om nettvett” og kaller dem, samt andre som hetser, for “netttroll”. De mener det er problematisk at voksne er oppvokst i en tid uten sosiale medier, og dermed ikke har fått nok kunnskap om hvordan man skal oppføre seg på nett.

Facebook og Tik Tok blir beskrevet som “verstingene” når det kommer til utbredelsen av netthets : “Kommentarfelt på Facebook er noe av det verste jeg har sett” (Jente, 17). De tror en årsak til dette kan være at den eldre generasjonen er mer aktiv på Facebook enn for eksempel Snapchat : “Facebook er verst fordi mange voksne har ikke lært om nettvett” (Jente, 19). Dette står i kontrast til plattformen Tik Tok som de forteller unge bruker mer enn voksne. Noen drar frem utfordringer knyttet til at flere er anonyme på Tik Tok enn for eksempel Instagram - og plattformen beskrives som “toxic” (Jente, 17). En av informantene sto bak en ganske kjent Tik Tok konto og sa følgende :

Jeg var veldig aktiv på Tik Tok før og ble ganske kjent. Jeg syntes det var veldig morsomt i starten, men plutselig fikk jeg kommentarer på at jeg var rar. Det var egentlig bare den kommentaren som fikk meg til å stoppe. Jeg føler meg ikke selvsikker nok til å poste lenger, noe som er synd fordi jeg syntes det var veldig gøy. (Gutt, 18).

Hvordan skiller netthets seg fra fysisk mobbing?

Som nevnt tidligere, trekkes anonymitet frem som en grunnleggende forskjell mellom fysisk mobbing og netthets. Dette oppleves som problematisk og vanskelig å gjøre noe med. Flere trekker frem at det ikke vil få like store konsekvenser dersom man er anonym fordi man kan føle seg mer distansert fra personen. Det hadde altså vært vanskeligere å hets en person om du hadde måttet se personen i virkeligheten og vært vitne til at vedkommende ble såret. I tillegg vil det være vanskeligere for voksne å gripe inn da de ikke vet hvem det er som mobber, når vedkommende er anonym. En annen forskjell på netthets og fysisk mobbing er hvordan det som blir delt på nett alltid vil være der fordi det er vanskelig å få innlegg fjernet. En av ungdommene forteller om en historie hvor nakenbilder av en venninne hadde blitt spredt på nett, og det ble store utfordringer rundt å fjerne bildene. Flere hadde allerede tatt skjermbilde av dem, slik at det ble lagret på deres egen mobil. Vedkommende syntes det var veldig ubehagelig og vanskelig fordi hun ikke fikk samme støtte på nett som i virkeligheten. Når hun satt å så på delingen av bildene hjemme på mobilen sin var hun helt alene om det, i motsetning til om det hadde skjedd på skolen og andre hadde hatt muligheten til å støttet henne. En annen legger til at om den fysiske mobbingen er såpass ille, har man valget om å ikke dra på skolen, men det er mer utfordrende å “komme seg unna” hets på nett. Samme problematikk løftes også frem med tanke på at mobbingen vil være konstant. Man kan for eksempel bli mobbet fysisk på skolen - og deretter dra hjem fra skolen og igjen bli mobbet på nett. “Man får på en måte aldri pause fra mobbingen” (Gutt, 18).

Noen mener likevel hets kan være bedre på nett, da det kan virke mindre direkte, for eksempel ved at personen egentlig ikke kjenner deg. De legger likevel til at debatter på nett fortsatt kan være mindre konstruktiv enn i virkeligheten og beskriver det som problematisk at man ikke vet tonefallet til folk, særlig i debatter. Det kan gjøre det lettere med misforståelser. Samtidig trekkes det frem som positivt at politiet kan spore hetsen på nett, til tross for at dette sjeldent blir gjort.

Hvor går grensen mellom ytringsfrihet og netthets?

Barnekonvensjonen artikkel 13

Barnet skal ha rett til ytrings- og opplysningsfrihet. Denne retten kan ha visse begrensninger blant annet med hensyn til andres rettigheter eller omdømme.

En stor del av debatten rundt netthets handler ofte om hvor grensen mellom ytringsfrihet og netthets går. Hva som skal være ulovlige og straffbare ytringer og hva som er beskyttet av ytringsfriheten er omstridt.

“Jeg tenker at min ytringsfrihet stopper der hvor din menneskerettighet starter.”, forteller en jente på 18. Dette utsagnet er flere av ungdommene enige i. En annen forteller at man med det må anerkjenne at det ikke er alt man har rett til å si om det for eksempel er krenkende. Denne grensen blir beskrevet som et vanskelig tema, spesielt når det kommer til hvordan myndighetene skal håndterer det. På den andre siden, er de sosiale medie-plattformene private bedrifter og i mindre eller ulikt grad regulert enn myndighetene. Derfor mener noen av ungdommene at de dermed står friere enn myndighetene til å sensurere eller fjerne hatefullt innhold. Det blir også nevnt at plattformene nødvendigvis ikke trenger å fjerne innholdet, men hvertfall fjerne det fra såkalte “discovery”- og “foryou”-sider. Dette er sider hvor plattformene anbefaler og aktivt fremmer innlegg basert på dine personlige algoritmer. Andre skiller mellom personangrep og personlige meninger. Her menes det at personangrep på blant annet utseende, trakassering og trusler ikke burde være lov, men at innhold som er meningsbærende, men ikke går på personangrep, beskyttes av ytringsfriheten. En annen er svært kritisk til sensurering av innhold og mener alt som ikke er åpenbart diskriminerende, ikke burde fjernes.

Netthets mot utsatte grupper

Barnekonvensjonen artikkel 2

Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering av noe slag på bakgrunn av hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.

Svarene fra intervjuene viser at det også er store forskjeller i hvilke grupper i samfunnet som er mest utsatt for netthets. Flere forteller om utfordringer knyttet til fordommer som omhandler etnisitet, kjønn, legning, alder og funksjonsnedsettelse.

Barn og unge

Jeg har opplevd å bli fortalt at jeg ikke vet noe fordi jeg er ung og at jeg derfor ikke kan uttale meg om for eksempel skatt og pensjon. Voksne sier alltid at; dette blir du å forstå når du blir eldre (Jente, 18).

Det ser ut som dette er en tendens som går igjen blant de andre ungdommene også, og flere forteller om hvordan ungdomspolitikere er enda mer utsatt for netthets enn voksne politikere. “Om en fra FPU skriver det samme leserinnlegget som en fra FRP, vil den fra FPU få mer hets bare fordi den er ung.” (Jente, 17). En siste forteller at dette kan være grunnet holdningene voksne har til barn og unge som deltar i offentlige debatter: “Det handler om respekt, og voksne respekterer ikke unge. Ikke på samme måte som de respekterer andre voksne.” (Jente, 19).

Etnisitet

Et annet funn som var gjennomgående i gruppeintervjuene var hvordan personer med annen etnisk opprinnelse enn norsk er mer utsatt for netthets.

En av informantene sa følgende:

Jeg har tenkt litt på forskjellen mellom meg og søsteren min i det siste, for vi er halvt samiske. Hun legger ikke ut noe samiske ting i det hele tatt, og jeg tror det er fordi hun er redd for det kultur møtet mellom samisk og norsk. Det tror jeg mange flerkulturelle bekymrer seg for. (Jente, 19).

Videre beskriver en annen hvordan etniske minoriteter ofte blir latterliggjort og kaller det “skjult netthets”. Det blir presisert at om en tilhører flere utsatte grupper, er sjansen for å bli utsatt for netthets enda større, som for eksempel om man er kvinne og samtidig ikke-etnisk norsk.

Kjønn

Flere av ungdommene mener at kvinner, i høyere grad enn menn, er utsatt for netthets. En forteller at en årsak til dette kan være at kvinner ikke får like mye respekt som menn. En annen mener det kan være fordi det ikke er like stor aksept for kvinner å “ta plass” i den offentlige debatten, sammenliknet med menn: “Det blir kanskje sett litt ned på at man tar så mye plass som kvinne.” (Jente, 20). Det blir også fortalt en historie fra da en av informantene var på en fest hvor det var noen som ertet henne. Dette med intensjon for å provosere henne, ved å si hatefulle ting. Da hun konfronterte vedkommende, fant hun senere ut at noen hadde filmet henne og delt det på sosiale medier. Der ble hun kalt “satans feminist” og det ble skrevet at hun burde “holde seg på kjøkkenet, slik kvinner skal.”. “Det gir meg noia hver dag.” (Jente, 19), avslutter hun. På den andre siden kommer det frem i en rapport av Barneombudet, at gutter er mer utsatt for mobbing eller hets på nett, mens jenter er mer utsatt for ufrivillig billedeling.⁸³

Legning

Ifølge “Regjeringens strategi for hatefulle ytringer 2016-2020” er etnisitet og seksuell orientering de største grunnene til at mennesker blir utsatt for hets.⁸⁴ Dette legger også ungdommene vekt på i intervjuene. Det kom blant annet frem en historie hvor en av informantene hadde blitt kalt et “sinnsykt kvinnemenneske” og “lesbefaen” på en privat Instagram-konto fordi hun er lesbisk. Hun fant ut av det via noen venner på skolen og valgte å verken snakke om det eller gjøre noe med det.

Funksjonsnedsettelse

I strategien kommer det også frem at det er lite kunnskap om hets mot personer med nedsatt funksjonsevne.⁸⁵ I gruppeintervjuene vi avholdt kommer det likevel frem historier hvor personer med nedsatt funksjonsevne har blitt utsatt for netthets. Her forteller to av informantene at de kjenner personer med funksjonsnedsettelse, som gjentatte ganger har blitt latterliggjort og hetset på nett.

Basert på ungdommenes erfaringer og synspunkter er det altså tydelig at minoriteter og andre allerede utsatte grupper i samfunnet er mer utsatt for netthets.

Konsekvenser av netthets

Vi har spurt ungdommene om hva de tenker konsekvenser av netthets kan være, og de har fokusert på mange forskjellige aspekter ved problematikken. Flere av refleksjonene til ungdommene er i samsvar med Barneombudets funn på området, som omhandler blant annet psykiske og demokratiske konsekvenser, samt forsterkning av fordommer.⁸⁶

Psykisk helse

Barnekonvensjonen artikkel 27

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling.

Flere av ungdommene la vekt på de psykiske konsekvensene av netthets, særlig for barn og unge. Det blir påpekt at barn og unge er “sårbare”, og at de er i en “lett påvirkelig alder” (Jente, 17). En gutt trekker også særlig frem unge som prøver å finne seg selv, og som er noe mer usikre enn andre, som vi kan se i sitatet under.

84 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 15

85 Barne- og likestillingsdepartementet 2016: 15

86 Barneombudet 2019: 13

Jeg vil jo si de yngste, men også de som prøver å finne seg selv. Den noe mer usikre typen lider nok hardere av det. Det har jeg opplevd mye selv, at man er bekreftelsessøkende. Da kan sosiale medier være ganske bra noen ganger, men også ganske ødeleggende. Påvirkningsevnen man har hos unge er ganske stor, og som alt annet så går det mest utover de. (Gutt, 21).

De psykiske konsekvensene som de legger vekt på er alt fra mildere psykiske plager til alvorlige psykiske lidelser. Mye går på selvtillit og bekymring, da “folk sier du ikke er bra nok” (Jente, 18) og “(man) konstant går rundt med bekymringer og tanker om hva andre synes om seg selv” (Gutt, 21). Netthets påvirker dette i særlig stor grad fordi det er så konstant, at man aldri får fri fra å ha muligheten til å vite hva andre mener om en selv. Dette gjelder særlig kommentarer på utseende, og det trekkes frem at negative kommentarer påvirker mer enn positive kommentarer :

Netthets har utrolig stor påvirkning på de fleste, mye mer enn en kommentar som sier at du er fin. Netthets kan lage mye usikkerhet, spesielt blant unge, og spesielt skjønnhetsidealer. (Gutt, 14).

Anoreksi blir lagt frem som en potensiell konsekvens, særlig med tanke på kommentarer på utseende, samt angst og depresjon. Det verst tenkelige utfallet ungdommene forteller om er selvmord : “Absolutt verste tilfelle kan jo bety selvmord, det gjelder jo fysisk mobbing også.” (Jente, 18). Nasjonalt Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS) trekker frem det samme som ungdommen her, at mange av de psykiske konsekvensene også gjelder fysisk mobbing, og det blir vanskelig å skille mellom de to ulike formene. Likevel kan netthets være noe mer altomfattende.⁸⁷

Demokrati og mangfold

Barnekonvensjonen artikkel 12

Barnet har rett til å fritt gi uttrykk for sine synspunkte og bli hørt i alle forhold som angår dem.

Videre er demokratiske konsekvenser viktig for flere av ungdommene. Dette henger noe sammen med den psykiske helsen, da en påpeker sammenhengen mellom selvtillit og det å ha mot til å ytre meningene sine : “Hvis du har opplevd hatprat på nettet (...) så kan det tære veldig på selvtilliten din. Særlig å si meningen din.” (Jente, 16). Denne jenta snakker om unge som har opplevd netthets, men også bare det å bli eksponert for netthets og vite at det er en risiko for å bli utsatt for det selv kan gjøre det vanskelig, som en av ungdommene trekker frem i sitatet under.

På et samfunnsnivå så blir det en frykt for mange unge å delta på internettet, både legge ut av seg selv men også på et politisk nivå. Jeg tror ikke det bare er folk som har opplevd netthets, men man vet det eksisterer så da blir man passiv. (Jente, 18).

Mange blir redde for å dele meningene sine, fordi de er redd “for å få slik respons som de ser mange får i dag” (Jente, 13). En av ungdommene forteller om at han først begynte å engasjere seg offentlig i fjor, til tross for at det hadde vært noe han hadde tenkt på siden han var 10 år. Det var blant annet fordi han “hørte om (hvordan) andre som var aktive ble mobbet” (Gutt, 18). Særlig minoriteter og andre utsatte grupper kan potensielt trekke seg tilbake fra den offentlige debatten, som lagt frem her : “Kan føre til at folk isolerer seg mer og ikke tør å ytre seg, spesielt hvis man har en annen etnisitet, eller er en veldig tydelig kvinne som står på sitt.” (Jente, 20).

Det at noen grupper velger å uttrykke seg i mindre grad på offentlige plattformer kan føre til at debattmiljøet blir mer ensidig, forteller ungdommene.

Du får kanskje også et veldig ensidig debattforum. Om man får et debattmiljø på nett hvor man har internalisert at visse grupper ikke tør å ytre seg så er det bare en gruppe igjen som holder det gående. Det er en fare for at man ikke får frem alle de aspektene som burde komme frem, fordi man har tillatt et samfunn der man skyver vekk visse grupper. (Jente, 18).

Det kan gi et “feil inntrykk av hvordan verden er” (Jente, 17) og at viktige stemmer blir kuttet ut av debatten, noe som kan påvirke hele det demokratiske systemet som skal fremme ulike synspunkter.

Polarisering og fordommer

Som nevnt er minoriteter spesielt utsatt for netthets, og dette kan også føre til at “det blir mer og mer fordommer mot folk” (Jente, 17). Dette handler blant annet om mangel på faktasjekk på flere sosiale medier, som ungdommene forteller om : “folk skriver rasistiske ting uten noe kunnskapsgrunnlag” (Jente, 17) og “fakta sjekkes ikke” (Jente, 19). De som skriver netthetsen “styrker fordommene sine, men andre kan også se det å styrke sine fordommer” (Jente, 18). Diskriminering mot allerede utsatte grupper blir altså forsterket ved netthets.⁸⁸

Et par av ungdommene forteller om hvor enkelt det er å bli dratt ned i ekstremistiske “hull”. Dette kan eksempelvis være at videoene som følger den første videoen du velger å se på Youtube, viser mer og mer ekstremt innhold.⁸⁹

88 Blaya 2019: 164

89 Munn 2020: 6

Jeg hadde en opplevelse med å ende opp ned det "hullet". Det starter gjerne litt forsiktig ved at du vil se et annet poeng ved en sak, også blir det fort "innvandrere skal ødelegge nasjonen". Grunnen til at jeg kom ut av det var fordi jeg selv var skeiv og hadde innvandrers-venner så jeg skjønnte at det ikke var virkeligheten. Men mange andre jeg vet om fortsatte å tro det for det om. (Jente, 18).

Internett gjør barn og unge mer utsatt for å bli eksponert for ekstremt innhold, og det ekstreme innholdet innebærer ofte - eller starter gjerne med netthets. Dette kan være med på å polarisere samfunnet og oppfordre til vold mellom sosiale grupper.⁹⁰

Det kan skape "oss og dem situasjon" hvis det blir mye hets mot en gruppe folk. At det blir mer splittelse, og det kan jo være ganske farlig med tanke på utenforskap. Det er jo ikke bra å ha en splittet befolkning, det ser man jo. (Jente, 20).

Det kan også fungere ved at en ungdom selv blir utsatt for netthets, som blir nevnt her : "Dersom man blir utsatt for hat i ung alder så kan det føre til kriminalitet." (Gutt, 17). Dette ble også lagt frem av andre, ved at de fortalte personlige historier om at de hadde blitt mobbet selv og dermed begynte å nettmobbe andre : "Jeg hadde blitt mobbet i 7 år og jeg tok ut sinnet mitt på den måten." (Jente, 17). Det kan altså anses som en ond sirkel, at netthets fører til mer hat og mobbing.

Mange av ungdommene mener også at økning av netthets er med på å normalisere mobbing og hets.⁹¹ Ikke bare er det en ond sirkel ved at de som blir utsatt for det begynner å gjøre det selv, også bare det å se mye av det fører til at flere tror det er greit : "Det blir en ond sirkel. Er det fler som gjør det er det fler som fortsetter. Folk ser at dette her er jo helt greit å si." (Jente, 18). Det handler blant annet om at hets kan bli skjult bak humor, og at man blir bedt om å tåle det : "Slike vitser kan bli veldig uskyldiggjort. Man får beskjed om å ha tykk hud, selv om det egentlig kanskje er rasisme. Det har blitt så normalisert at man skal tåle mobbing både i virkeligheten og på internettet." (Jente, 17).

Politisk aktivisme og bekjempelse av netthets

En paradoksal men positiv effekt av at netthets øker, er at det blir mer fokus på problematikken og flere som ønsker å finne løsninger. Dette trekker noen av ungdommene frem : "I det siste har folk begynt å gå mer i mot det der, og det har fått mer oppmerksomhet om at det ikke er kult." (Jente, 16). Det har også generelt ført til mer politisk aktivisme, ved at diskriminering er så tydelig når det er offentlig på internett, og sosiale medier er arenaer som tillater internasjonal spredning av budskap.

90 Blaya 2019: 164
91 Munn 2020: 1

Jeg føler fra #metoo så startet det digitale opprøret hvor man legger ut på storyene sine og sånt. Det var jo veldig feministisk, men så har det jo vært BLM, for asiatisk etnisitet og samer og mer. Jeg føler de siste årene har det blitt mye mer oppmerksomhet på sånn type diskriminering. Jeg føler det funker, kanskje ikke reelt utslag, men man har lært mye mer tror jeg. (Jente, 19).

En trygg digital oppvekst

Barnekonvensjonen artikkel 17

Barnet skal ha tilgang til informasjon og stoff fra forskjellige nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre utviklingen av egnede retningslinjer for å beskytte barn mot informasjon og stoff som er skadelig for barns velferd.

Når ungdommene blir bedt om å beskrive hva en trygg digital oppvekst er kommer det først og fremst opp at det skal være en oppvekst hvor man er vernet fra hat og trusler - og ikke er eksponert for skadelig innhold. En forteller om hvordan det er en menneskerett å være trygg på nett og mener netthets er et brudd på disse rettighetene. Nettet burde være en trygg plattform, legger en annen til og forteller videre at dette innebærer at nettet skal være lærerikt, spennende og forutsigbart. Flere vektlegger at tilgangen til lavterskel, god og trygg informasjon er essensielt. Med dette mener de også at lærere, omsorgspersoner og andre personer som jobber med barn og unge skal vise forståelse, bry seg og ha god kunnskap om temaet. Omsorgspersoner må videre ha en åpen dialog med unge om atferd på nett, men det presiseres at barn og unge likevel har rett til privatliv og å ikke føle seg overvåket.

Oppsummert er de fleste av informantene enige om at en trygg digital oppvekst er når barn og unge kan få være hvem de vil på nett uten å være eksponert for skadelig innhold.

Oppsummering

- De fleste ungdommene vi snakket med poster på nett, men det er en felles frykt for å bli utsatt for netthets.
- Netthets, i følge ungdommen, innebærer alt fra deling av nakenbilder til stygge kommentarer for barn og unge, og de fleste mener det er verre enn å bli mobbet fysisk.
- Netthets varierer i stor grad mellom ulike digitale plattformer, og ungdommene påpeker at det oftere går utover allerede utsatte grupper i samfunnet.
- Det er mange potensielle konsekvenser av netthets, blant annet at det går utover barn og unges psykiske helse, det er et hinder for demokratisk medvirkning og det øker fordommer.
- Barn og unge mener en trygg digital oppvekst er når barn og unge kan få være hvem de vil på nett uten å være eksponert for skadelig innhold.

Del 3

Veien videre

Barn og unges forslag til tiltak

Barn og unge tilbringer store deler av hverdagen sin på nett og har et unikt innsyn i problematikken. En essensiell del av løsningen er at barn og unge aktivt må inkluderes i arbeidet for eventuelle tiltak mot netthets. Derfor spurte vi ungdommene om deres forslag til tiltak, som blir redegjort for i denne delen. Disse forslagene er blitt vektlagt i Press sine anbefalinger.

Skole, barnehage og foresatte

Skole var den aktøren ungdommene oftest snakket om, på grunn av dens unike mulighet til å lære opp og endre holdninger hos barn og unge. Flere trekker inn hvordan skolen bør legge til rette for å lære om det, men at andre aktører må være involvert i opplæringen.

Jeg tenker egentlig skolen, men i samarbeid med foreldre og politiet da. Det er jo på skolen man lærer det meste (...). Så å ha de foredragene hvor man får vite om straff og ytringsfrihet, men også at sosialarbeider eller helsesykepleier snakker om konsekvenser av mobbing. (Jente, 19).

Det å snakke om strafferammen trekkes frem, og at skolen er en god arena for dette. Det presiseres derimot at det ikke må bli “skremselspropaganda” (Jente, 19). En gutt på 22 påpeker at kulturelle endringer tar tid, og derfor må det inn i læreplanen på et høyere nivå enn at det kun er noe som snakkes om i én time.

Det var flere som pekte på at det ikke er tidlig nok å begynne på skolen, ettersom “barn er på sosiale medier veldig tidlig i dag” (Jente, 16). De mener man har større påvirkningskraft jo yngre barna er.

Jeg husker første gang vi hadde om hatprat, det var i 8. klasse og det er ganske seint å starte her. Hvertfall nå når de fleste i barnehagen sitter med en ipad hele tida. Folk er omringet av hele verden hele tiden, så det burde bli en del av pensum på skolen i fra så tidlig som mulig. (Jente, 18).

Flere av ungdommene synes også foresatte og omsorgspersoner er viktige i bekjempelsen av netthets, men er enige om at det er en vanskelig gruppe å rette konkrete tiltak mot : “Det er jo i hovedsak foreldrene sitt ansvar, men det er jo veldig vanskelig å kontrollere hver eneste forelder.” (Jente, 19). De peker på foresatte som ansvarlige for holdningene til deres barn, og at de må bevisstgjøre og prate med barna deres om netthets. Foresatte er også rollemodeller, og dersom barn og unge ser at foreldrene deres gjør noe, tenker de selv at det er greit. En påpeker at “vi som unge har også et ansvar å lære den eldre generasjonen om det.” (Jente, 17). Noen av ungdommene mener også at foreldrenes ansvar for å beskytte barnet overgår barnets rett til privatliv i noen situasjoner :

Særlig når barn starter å få lov til å være på sosiale medier så er det veldig viktig på at foreldre følger med, også i meldinger og chatter. Barn har rett til privatliv, men de har også rett til å bli vernet om. Det er ikke så lett å verne de hvis man ikke vet hva som foregår. (Jente, 18).

En annen er ikke enig i dette, og sier “ikke for mye overvåkning” (Gutt, 17). Dette er i tråd med FNs barnekonvensjon, da artikkel 16 tilsier at barn og unge har rett til privatliv.⁹² Kampanjer er en måte å nå ut til foresatte på, som en av jentene sier her :

De kan prøve å få frem noen reklamer på skjermer her og der i byen og i større områder, på en eller annen måte lage en liten informasjonskampanje der da, som rettes mer mot voksne eller foreldre for eksempel. Om det er voksne eller ungdom, så trenger man uansett å vite hvordan man skal håndtere det. (Jente, 22).

Tiltak rettet mot skole, barnehage og foresatte

- Implementering av konsekvenser av netthets, rapporteringsmuligheter, prosessen for anmeldelse hos politiet, ytringsfrihet og strafferammen i læreplanen.
- Foredrag om temaet med eksterne aktører som sosialarbeidere, helsesykepleiere og politiet.
- Lærere må få kontinuerlig oppdatert kunnskap om temaet, fordi atferd på nett endrer seg hele tiden.
- Skolen må ha en varslingskanal for elever som blir utsatt for netthets.
- Opplæring om inkludering, likeverd og netthets i barnehagen.
- Kampanjer og foredrag om netthets rettet mot foreldre.

Medieplattformer og teknologi

Flere av ungdommene ønsker å ansvarliggjøre medieplattformer, både tradisjonelle og sosiale medier, men særlig den sistnevnte. En av ungdommene sier at hovedansvaret ligger hos plattformene, men understreker at det kan bli “farlig” om private aktører skal bestemme hva som er greit å si og ikke. En annen forteller at de må ha et større fokus rundt netthets, og vise at det er “noe som blir prioritert av disse hovedaktørene” (Jente, 18). Det blir påpekt at disse plattformene allerede har noen mekanismer på plass for å fjerne innhold, men

de anvender det ikke på netthets : “De er flinke på å fjerne seksualisert innhold eller ting som promoterer dop og alkohol, men ikke ting som er hatefullt.” (Gutt, 18). De mener også det tar for lang tid før skadelige innlegg blir fjernet, som for eksempel her : “Var en video på Tik Tok av noen som drepte seg selv og det tok over et døgn før den ble fjernet” (Jente, 18).

I forbindelse med diskusjonen om sosiale medier sin rolle, spurte vi også ungdommene om hvordan teknologi generelt kan bidra. Som en samtalestarter brukte vi fonten The Polite Type som TietoEVRY har utviklet sammen med ungdommer. Fonten endrer automatisk hatefulle ord til mer hensynfulle ord og drar på den måten i gang en diskusjon om hvordan teknologi kan brukes som et hjelpemiddel, hvor grensen går for ytringsfrihet, hvilken rolle digitale plattformer bør ta – og hvilket ansvar de bør ta. Noen mener en sånn type font hadde begrenset stygg ordbruk, og gjort den som skriver mer bevisst på hva ordene egentlig betyr. Andre mener den hadde med for få ord, og at de fleste ville funnet andre måter å skrive det samme på. En av ungdommene nevner at den kan brukes for å lære barn og unge om problematikken på skolen, men ikke nødvendigvis vil fungerer som en reell løsning. Andre mener at det er en nødvendig start for å begrense netthets i første omgang. Deretter må man fokusere på holdningsendringer, for å begrense omfanget i sin helhet. Det trekkes frem at sensurering også kan gå utover positive innlegg : “Sensurering kan være veldig negativt, videoer med “homofil” eller “transperson” kan bli fjernet fordi det inkluderer det ordet. Særlig når vanlige eller positive ord blir negative, som “gay”. (Jente, 17). Ytringsfrihet blir også trukket frem som et problematisk aspekt ved denne løsningen. Ungdommene er altså ikke utelukkende negative til teknologi som en del av løsningen, men mener det ikke er nok i seg selv for å få bukt med problemet.

Tiltak rettet mot medieplattformer og teknologiske løsninger

- Klarere og strengere retningslinjer på hva som kan virke støtende for andre.
- Bedre rapporteringsmuligheter, som for eksempel å ha det koblet til politiet.
- Blokkere ut visse ord, filtrere bort hatefulle ytringer, fjerne videoer og/eller stenge ned kontoer.
- Gjøre det vanskeligere med anonymitet og følge opp aldersgrensene, for eksempel ved å bruke BankID.
- Fjerne mulighet for å tagge venner og gi likes.

Hjelpekanaler og fritidstilbud

Ungdommene er opptatt av forebyggende arbeid, men også av at man skal ha et sted å søke hjelp dersom man blir utsatt for netthets. Med tanke på forebyggende arbeid har vi snakket om foreldre og skole, men også fritidstilbud er viktig for ungdommene. Dette handler i all hovedsak om å forebygge utenforskap. Utenforskap kan være kilden til noe av netthetsen vi ser i dag, og derfor mener unge at inkluderende fritidstilbud kan være en løsning.

Jeg tenker også at man bør forebygge utenforskap, for det å være utenfor kan jo føre til at man i verste fall blir radikalisert og blir med i en gruppe som sprer hat fordi man kanskje ikke føler mestring på skolen, eller på ulike måter ikke føler at man hører til resten av samfunnet. At man har et lavterskelt fritidstilbud, har andre miljøer som man kan føle at man hører til er viktig, for å hindre at flere blir rekruttert til miljøer med hat og hets. (Jente, 20).

En annen peker på at ungdomsklubber og liknende også kan brukes som en arena for opplæring, for å nå frem til de som er vanskeligere å nå ved å bruke skolen som arena. Dette handler også om å legge merke til om barn og unge mobber selv, og ta tak i problemet allerede da. Flere av ungdommene påpekte dette - at man må hjelpe de å finne andre måter å håndtere det de går gjennom på. Forebyggende arbeid må altså sees i sammenheng med hjelpearbeid, der man må nå ut både til de som blir utsatt for netthets og til de som mobber selv.

Tiltak rettet mot hjelpekanaler og fritidstilbud

- Gode og varierte fritidstilbud til unge, for å forebygge utenforskap.
- Opplæring om netthets på andre arenaer for barn og unge enn skolen.
- Opprette "nettpatruljer" flere steder i landet.
- Oppfølging til barn som mobber eller utsetter andre for netthets.

Politiet og rettssystemet

Politiet er en annen aktør ungdommene trekker frem, særlig med tanke på at hatefulle ytringer er straffbart (18). Det handler både om at de må bruke mer ressurser på å håndheve de lovene som allerede finnes, men også at lovverket må styrkes og tydeliggjøres, samt at konsekvensene for å utsette andre for netthets må bli alvorlige nok. En påpeker at det må gjøres en større jobb for å få innsikt i private forum, da netthets også utspiller seg der.

Tiltak rettet mot politiet og rettssystemet

- Bruke mer ressurser på å håndheve straffbare ytringer.
- Styrke lovverket ved å inkludere flere utsatte grupper i straffeloven, samt definere hva som er hatytringer og hva som beskyttes av ytringsfriheten.
- Sette ned en gruppe som jobber spesifikt med netthets hos politiet.

Myndighetene og forskning

Myndighetene går igjen som en aktør i de tidligere forslagene, som for eksempel ved utvikling av læreplanene. Til sist blir også forskning nevnt av et par av ungdommene: "Myndighetene må drive mer forskning. Forske mer på alt angående netthets, konsekvenser, hvem som skriver hatprat og hvorfor de gjør det, da vil det være enklere å forhindre det." (Jente, 19). Kunnskap er viktig for å kunne iverksette gode tiltak, og derfor må mye av arbeidet starte med dette, men det er ikke nok alene.

Tiltak rettet mot myndighetene og forskning

- Myndighetene må drive mer målrettet forskning om netthets for å kunne iverksette treffsikre tiltak.

Konklusjon

Funnene våre, både fra litteraturen og de kvalitative gruppeintervjuene viser at tidlig forebygging mot netthets er et sentralt aspekt for å bedre problemet. Forebyggingen kan gå via mange kanaler og aktører, men et hovedfunn er likevel at å implementere det i skolen og læreplanen er det mest effektive. Her la ungdommene vekt på at man må sikre at alle barn og unge har kunnskap om hva netthets er, hvordan man gjenkjenner og rapporterer det, samt konsekvensene slike hatefulle ytringer kan få. Noen mener man burde starte allerede i barnehagealder. Videre må alle personer som jobber med barn og unge ha god kompetanse rundt temaet. Dette innebærer blant annet politiet, lærere, voksne som jobber i fritidsklubber og foresatte. Flere av ungdommene ønsker kampanjer og foredrag rettet mot foresatte.

Samtidig trenger man et tydeligere lovverk som er bredere og mer inkluderende enn det som er straffbart i dag. En stor del av problematikken ligger i nettopp dette, grunnet en omstridt debatt over hva som skal være lovlige og ulovlige ytringer. Det trengs derfor å settes inn flere ressurser hos politiet og rettsvesenet for å kunne slå ned på ulovlige ytringer på nett. I intervjuene våre belyses også ansvaret de forskjellige plattformene har, samt hvordan de sammen må utvikle gode mekanismer og etiske retningslinjer for å slå ned på netthets. Flere, bedre og lett tilgjengelige varslingskanaler kommer også frem som et viktig tiltak fra ungdommene, samt en bedre oppfølging av barn og unge som er blitt utsatt for netthets. Det uttrykkes også av ungdommen at det må bli vanskeligere å være anonym og plattformene må følge opp aldersgrensene bedre. Bekjempelse av utenforskap og ekskludering er et annet tiltak for blir foreslått. Her trekkes fritidsklubber frem som en arena dette kan forebygges på. Til slutt må myndighetene bevilge mer penger til forskning på netthets, konsekvensene det kan få og effekten av tiltakene mot det. Til slutt er det viktig å understreke at netthets er et komplekst problem som dermed må bekjempes med en bred sammensetning av ulike tiltak, iverksatt av ulike aktører.

Disse tiltakene, foreslått av ungdommene vi har pratet med, tar vi med oss i Press sine anbefalinger.

Press anbefaler

Økt kompetanse

- Økt kompetanse på netthets, og implementering av nettvett i læreplanen og skolen.
- At kompetansen rundt netthets til alle som jobber med barn og unge styrkes.

Forskning

- Finansiering av forskning på barn og unges atferd på nett og konsekvenser av netthets.
- Kartlegging og evaluering av effekten av tiltak mot netthets.

Lowerket

- Evaluering av det strafferettslige vernet om hatefulle ytringer på nett.
- En bredere og mer inkluderende definisjon av ulovlige hatefulle ytringer som håndheves av domstolene.
- At hatkriminalitet på nett prioriteres i alle politidistrikter.

Plattformene

- At plattformene tar et større ansvar for å utvikle og styrke de etiske retningslinjene som beskytter barn mot skadelig innhold på nett.

Litteraturliste

Barne- og familiedepartementet (2003). FNs konvensjon om barnets rettigheter. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet (2016). Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020. https://www.regjeringen.no/contentassets/72293ca5195642249029bf6905ff08be/hatefulleytringer_web.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet (2018). Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020 : Status oktober 2018. <https://www.regjeringen.no/contentassets/809bef040b6047658103b-5deac4dd887/status-strategi-mot-hatefulle-ytringer.pdf>

Barneombudet (2019). Ungdom om digitale medier. <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Ungdom-om-digitale-medier.pdf>

Blaya, C. (2019). Cyberhate : A review and content analysis of intervention strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 45(March-April 2019), 163-172. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.05.006>

Europarådet (u.å.) Hate Speech. Hentet fra <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/hate-speech>

FN-Sambandet. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter. FN-Sambandet. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>

FN-Sambandet (2021). General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/25&Lang=en

Hellevik, P. & Øverlien, C. (2013). Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge (NKVTS kunnskapsoversikt). <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/digital-mobbing-blant-barn-og-ungdom-i-norge-fulltekst2.pdf>

Lenz, C., Lid, S., Lorentzen, G., Nilsen, A. B., Nustad, P. & Rise, E. (2018). Tiltak mot hatefulle ytringer : Kunnskaps- og tiltaksoversikt. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.

Lid, S., Liodden, T. M. & Leirvik M. S. (2020). Evaluering av regjeringens strategi mot hatefulle ytringer (NIBR-Rapport 2020:21). <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/6513/2020-21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Machackova, H., Blaya, C., Bedrosova, M., Smahel, D., & Staksrud, E. (2020). Children's experiences with cyberhate. *EU Kids Online*. <https://doi.org/10.21953/lse.zenkg9xw6pua>

Medietilsynet (2020). Barn og medier 2020 : En kartlegging av 9-18 åringers digitale medievaner. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>

Medietilsynet (2021). Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen - Delrapport 2 : Sjikane via internett, og konsekvensene dette har for demokrati og deltagelse. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/2021-kritisk-medieforstaelse/210427-kmf-2021-delrapport-2-sjikane-og-hat.pdf>

Munn, L. (2020). Angry by design : toxic communication and technical architectures. *Humanities and Social Science Communications* 7, 53(2020). <https://doi.org/10.1057/s41599-020-00550-7>

Nadim, M., Thorbjørnsrud, K. & Fladmoe, A. (2021). Gråsoner og grenseoverskridelser på nett : En studie av deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter (ISF-Rapport 2021:1). <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2724997/Gr%25C3%25A5soner%2bog%2bgrenseoverskridelser%2bp%25C3%25A5%2bnettet.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

NOU 2015: 2. (2015). Å høre til : Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø. Kunnskapsdepartementet.

NOU 2021: 3. (2021). Barneliv foran, bak og i skjermen : Utvalg for beskyttelse av barn og unge mot skadelig medieinnhold - med særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold. Kulturdepartementet.

Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Stray, J. H. & Sætra, E. (2016). Demokratisk undervisning i skolen. I C. Lenz, P. Nustad & B. Geissert (Red.), *Dembra : Faglige perspektiver på demokrati og forebygging av gruppefiendtlighet i skolen* (s. 14-21). Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. *EU Kids Online*. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

Ulriksen, R. & Knapstad, M. (2016). Digital mobbing : Kunnskapsoversikt over forskning på effekter av tiltak (FHI-Rapport 2016:3). <https://www.fhi.no/publ/2016/digital-mobbing.-kunnskapsoversikt-over-forskning-pa-effekter-av-tiltak/>

Takk til

Takk til ungdommene vi har intervjuet,
Barneombudet, Aftenposten SiD, Stopp Hatprat
og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

PRESS

REDD BARNA UNGDOM